

успішності. Це свідчить про істотні розходження у структурі особистісних особливостей фахівців такого напрямку діяльності, що потенційно може обумовлювати їхню професійно-психологічну придатність.

Отже, якщо особистісні особливості кандидата на керівну посаду ОРС ЦЗ МНС України відповідають тривожно-імпульсивному психологічному типу, то очікувати успішності в професійній діяльності від такого фахівця не доведеться. Така особистість змушена буде або “ламати” себе, або спробує стати успішним керівником наглядово-профілактичного напрямку діяльності, або ж звільниться зі служби.

Перспективи подальших досліджень: розробити алгоритм (вирішальне правило) щодо отримання психологічної інформації стосовно придатності до професійної діяльності на посаді начальника караулу ОРС ЦЗ МНС України.

Список використаних джерел

1. Бут В. П. Формування професійно важливих якостей газодимозахисників-рятувальників МНС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / В.П. Бут. – К., 2008. – 20 с.
2. Гонтаренко Л. О. Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / Л. О. Гонтаренко. – Харків, 2008. – 22 с.
3. Євсюков О. П., Тімченко О. В. Психологічне прогнозування надійності діяльності працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України: [монографія] / О. П. Євсюков, О.В. Тімченко. – Харків : УЦЗУ, 2007. – 288 с.
4. Кришталь М. А. Особливості ергономічного забезпечення підготовки пожежників : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.03 “Психологія праці, інженерна психологія, ергономіка” / М. А. Кришталь. – К., 1997. – 18 с.
5. Лебедев Д. В. Аналіз відповідності вимог діяльності до особистості рівню сформованості провідних груп професійно важливих якостей водолаза аварійно-рятувального підрозділу МНС України / Д. В. Лебедев // Збірник наукових праць. – Хмельницький : НАДПСУ, 2008. – № 43, ч. II. – С. 207-211.

6. Миронець С. О. Негативні психічні стани та реакції у працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в умовах надзвичайної ситуації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах” / С. О. Миронець. – Харків, 2007. – 21 с.
7. Приходько Ю. О. Роль особистісних особливостей пожежних-рятувальників у визначенні успішності їхньої професійної діяльності / Ю. О. Приходько // Проблеми екстремальної та кризової психології : [збірник наукових праць]. – Харків : УЦЗУ, 2007. – Вип. 3, ч. 2. – С. 200-206.
8. Собчик Л. Н. СМІЛ. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности / Л. Н. Собчик. – Спб. : Речь, 2007. – 224 с.

The article deals with the results of defining of personal features of chiefs of guard of Operatively life-saving service of civil protection of the Ministry of Emergency Measures of Ukraine with high, average and low levels of professional success. The conducted research has allowed to allocate three types of essentially different personal psychological profiles of experts that testifies about considerable divergences in structure of persons and can potentially cause their professionally-psychological suitability.

Key words: personal features, level of professional progress, a psychological profile, the chief of guard of Operatively life-saving service of civil protection of the Ministry of Emergency Measures of Ukraine.

Отримано: 15.03.2010

УДК 376-056.4:[37.091.12:159-051.5]

І.А. Сокол, А.В. Сокол

Особливості роботи з обдарованими дітьми в системі психологічної служби ШКОЛИ

У статті розглядаються сучасні теоретичні засади проблеми обдарованості та особливості психологічного супроводу обдарованої дитини в умовах діяльності шкільної психологічної служби.

Ключові слова: обдарованість, обдарована дитина, “епізодична” обдарованість, “ситуативна” обдарованість, “стабільна” обдарованість.

В статье рассматриваются современные теоретические основания проблемы одаренности и особенности психологического сопровождения одаренного ребенка в условиях деятельности школьной психологической службы.

Ключевые слова: одаренность, одаренный ребенок, “эпизодическая” одаренность, “ситуативная” одаренность, “стабильная” одаренность.

Постановка проблеми. Проблема вивчення психології обдарованих дітей є надзвичайно актуальною в наш час. Соціальні, технічні та наукові перетворення, які відбуваються в суспільстві, поставили перед системою освіти і психологічних служб, зокрема, гострі проблеми, однією з яких є проблема виявлення, розвитку та навчання обдарованих дітей. Тому робота психолога з обдарованими дітьми в системі психологічної служби школи є однією з найбільш пріоритетних проблем і на її вирішення мають бути спрямовані зусилля психолога, педагогів і батьків.

У статті ми розглянемо проблему актуальності теоретико-практичних досліджень обдарованості і особливостей психологічного супроводу обдарованої дитини в системі психологічної служби школи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Перші дослідження з вивчення обдарованості належать до початку ХХ століття.

У 1909-1910 рр. Г.І.Россолімо була створена система діагностики. Вона відрізнялася повнотою і певною досконалістю та включала вимірювання основних функцій: уваги, волі, сприймання, запам'ятовування, асоціативних процесів, що містять у собі оцінку якості. Г.І.Россолімо створив Інститут дитячої психології та неврології, у якому проводилися дослідження дітей. Під його керівництвом видавався журнал “Психологія і діти”. Також він проводив відбір високообдарованих дітей із селян при Ломоносівському товаристві.

У середині ХХ ст. окреслилися основні проблеми обдарованості:

- соціальна необхідність виявлення розвитку обдарованості;
- визначення поняття обдарованості;
- походження і структура обдарованості.

Великого значення проблемі розвитку обдарованої дитини надавалося в СРСР ще в першій чверті ХХ ст. (1920-1936). Уже тоді в працях радянських психологів П.П.Блонського, Л.С.Виготського, В.В.Зеньковського, Г.І.Челпанова, В.М.Екземплярського[1; 3; 4] окреслилися основні напрями досліджень проблеми обдарованості: природа обдарованості, її виявлення в дитячому віці і розвиток. Наприклад, В.М.Екземплярський використовував діагностичні методи для виявлення обдарованих дітей. Пропонував створити для

них спеціальні школи, розробити спеціальні програми навчання. Виразив критичне ставлення до того, що поняття обдарованості обмежувалося лише інтелектуальною сферою. Почав розглядати особистісне орієнтування в питаннях вивчення і діагностики обдарованості.

На жаль, у 1936 р. (сумнозвісна ухвала ЦК ВКП(б) “Про педагогічні збочення в системі Наркомпросу”) дослідження проблеми обдарованості були припинені, навіть особливий підхід до обдарованих дітей був фактично заборонений. Це відбувалося з ідеологічних причин, оскільки допомога обдарованим дітям розцінювалася як плекання інтелектуальної еліти і порушення соціальної справедливості.

Тільки починаючи з кінця 80-х р. ХХ ст. розпочався новий етап у дослідженні проблеми обдарованості. На сучасному етапі проблему психології обдарованості розробляли такі вчені, як Б.М.Теплов, В.А.Крутецький, Н.О.Менчинська, Д.Б.Богоявленська, В.Н.Дружинін, Н.С.Лейтес, О.М.Матюшкін, В.С.Юркевич. Свій внесок у вивчення обдарованої особистості зробили й українські психологи: Г.С.Костюк, В.О.Моляко, С.Д.Максименко, Ю.З.Гільбух, Р.О.Семенова.

Враховуючи актуальність і перспективність означеної проблеми, основна мета даної статті полягає в аналізі психологічної сутності та провідних характеристик обдарованості, висвітленні фахової специфіки психологічного супроводу обдарованої дитини в системі психологічної служби школи.

Виклад основного матеріалу. Поняття обдарованості не має усталеного визначення. Під обдарованістю традиційно розуміють сукупність загальних і спеціальних здібностей дитини, завдяки чому вона досягає того рівня, який дає їй змогу легко впоратися з діяльністю і відрізнитися від загальної маси інших дітей. О.М.Матюшкін розглядає обдарованість як загальну передумову творчого розвитку і становлення творчої особистості. На його думку, обдарованість утворює єдину інтегральну структуру, яка виявляється на всіх етапах індивідуального розвитку і складається з певних структурних компонентів. До них належать:

- 1) домінуюча роль пізнавальної мотивації вже в ранньому дитинстві;
- 2) дослідницька творча активність, що виявляється у ви-
найденні нового, у постановці та розв'язанні проблем;
- 3) можливість досягнення оригінальних рішень;
- 4) можливість прогнозування і передбачення;
- 5) здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі інтелектуальні, естетичні, моральні оцінки [13].

Запропонована концепція О.М.Матюшкіна дає можливість використовувати накопичений науковий матеріал для психологічної допомоги обдарованій дитині, психологічної підготовки творчого вчителя, здатного допомогти творчим учням, психологічної допомоги батькам, вихователям творчих дітей.

У свою чергу, В.О.Моляко виділяє такі складові обдарованості:

- задатки, схильності, що виявляються у підвищеній чутливості, певній вибірковості, перевагах, а також у динамічності психічних процесів;
- інтереси, їхня спрямованість, частота і систематичність їхнього прояву, домінування пізнавальних процесів;
- допитливість, прагнення до створення нового, схильність до вирішення і пошуку проблем;
- швидкість у засвоєнні нової інформації, утворення асоціативних масивів;
- схильність до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для подальшого відбору;
- прояв загального інтелекту – схоплювання, розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху вирішення, адекватність дій;
- емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, перевага тощо;
- наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працьовитість, систематичність у роботі, сміливе прийняття рішень;
- творчість – уміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати; схильність до зміни варіантів, економічність у рішеннях, раціональне використання засобів, часу тощо;
- інтуїція – схильність до надшвидких оцінок, рішень, прогнозів;
- порівняно швидке оволодіння уміннями, навичками, прийомами, оволодіння технікою праці, ремісничою майстерністю;
- здібності до вироблення особистісних стратегій і тактик при вирішенні загальних і нових спеціальних проблем, завдань, пошук виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій тощо [14].

Прояви обдарованості характеризуються значною індивідуалізованістю, що виявляється у своєрідному поєднанні різних сфер психіки в обдарованої людини. При цьому в розвитку обдарованих дітей умовно можна виділити дві полярні групи: одна – це діти з гармонійним розвитком пізнавальних, емоційних, регуляторних, психомоторних, особистісних та інших сторін психічного розвитку; друга (переважно особливо обдаровані діти) – це діти, психічний

розвиток яких відзначається дисбалансом (дисгармонійністю) щодо рівня сформованості вказаних сторін. Наприклад, дитина з високорозвиненим інтелектом може відзначатися емоційною нестабільністю, заниженою або, навпаки, завищеною самооцінкою тощо. Прояви обдарованості багатогранні, її оцінюють за такими критеріями: за широтою прояву – загальна або спеціальна; за типом діяльності, якій надається перевага, – інтелектуальна, динамічна, творча, художня, психомоторна, технічна, лідерська і т. ін.; за характером прояву – очевидна й прихована; за часовими характеристиками – обдарованість за нормального темпу розвитку або з його випередженням (вундеркінд (від нім. *Wunderkind* – “диводитина”) – термін, який використовували у XVIII-XIX століттях для характеристики дітей, які відзначалися надзвичайною обдарованістю); за віковими особливостями прояву – стабільна або скороминуща; за особистісними гендерними (соціально-статевими) особливостями, за інтенсивністю прояву.

Відповідно до психологічних особливостей прояву обдарованості виокремлюють три групи дітей: група “епізодичної” обдарованості (випадкове виявлення і неусвідомлена здатність виконувати певну діяльність краще від інших); група “ситуативної” обдарованості (психічний стан, за якого проживання творчого акту відбувається, ніби одночасний “спалах”, і пізнавальної, і емоційної, і поведінкової сфер особистості); група “стабільної” обдарованості (обдарованість є особистісною якістю й опосередковує всю життєдіяльність індивіда).

Нааявні в психології матеріали дають змогу виокремити три категорії обдарованих дітей.

Перша категорія – діти з надзвичайно високим загальним рівнем розумового розвитку за інших рівних умов. Таких дітей відносно більше серед дошкільнят та молодших школярів.

Друга категорія – діти з ознаками спеціальної розумової обдарованості, наприклад, із нахилами до математики або іншої галузі науки. Таких учнів більше серед підлітків.

Третя категорія – діти, які хоча і не досягають із якихось причин успіхів у навчанні, але дуже активні в пізнанні, оригінальні за психічним складом, непересічними розумовими резервами. Це випадки, коли можна говорити про потенційну, або “приховану”, обдарованість. Розумові здібності таких учнів нерідко розкриваються вже у старшому шкільному віці.

Одразу слід зауважити, що зазначені ознаки обдарованості відносні. Так, обдарована дитина може бути допитливою, а може й не проявляти цієї риси. Крім того, обдарованість досить часто сплутують з успіхами в конкретних дисциплінах. Але ці успіхи

можуть бути ситуативними і досить часто пояснюються внутрішньо значимою мотивацією на досягнення успіху. При цьому учень здатен багато й наполегливо займатися і навіть досягати високого рівня у вивченні дисциплін, однак це зовсім не буде свідченням його обдарованості. І навпаки, низький чи середній рівень навчальних досягнень з різних предметів, пов'язаний з недостатньою мотивацією до навчання або відсутністю старанності, наполегливості, упертості, зовсім не виключає обдарованості.

Обдарованість, в основному, визначається трьома взаємопов'язаними параметрами: порівняно швидким розвитком пізнання, особливостями психологічного розвитку та певними фізичними характеристиками.

Сьогодні практична психологія декларує свою орієнтацію на всебічний розвиток здібностей, можливостей кожного учня, розкриття його особистісного, інтелектуального, естетичного потенціалу, але ці декларації підкріплені дуже слабко і на рівні діагностики (виявлення здібностей), і на рівні розвивальної, корекційної й консультативної роботи. М.Бітянова пропонує розглядати актуальні завдання і проблеми обдарованої дитини й організації з нею реальної практичної діяльності в різних соціально-педагогічних ситуаціях – під час навчання такої дитини в масовій школі в освітній установі, орієнтованій на роботу з обдарованими дітьми й підлітками [2].

З обдарованістю конкретної дитини в масовій школі психолог стикається у двох варіантах: обдарованість як цілісний індивідуальний стан школяра й обдарованість як проблема дитини й (або) людей, що її оточують. У першому варіанті шкільний психолог працює з обдарованістю школяра як із комплексним феноменом, що включає в себе фізичні, психологічні й соціально-особистісні особливості його натури. Відповідно до цього автор виділяє такі напрями роботи психолога з педагогами й батьками обдарованої дитини.

1. Контроль за нервово-фізичним навантаженням школяра, що створюється діяльністю й вимогами педагогів і батьків.

2. Консультативна й просвітницька робота з дорослими, що реалізується через вирішення трьох основних завдань. По-перше, психолог повинен стежити за тим, щоб дорослі не “експлуатували” якісь особистісні здібності дитини, завдаючи шкоди іншим інтересам і віковим потребам. По-друге, необхідно орієнтувати дорослих на цілісний розвиток дитини, у тому числі тих сторін її психіки, її “Я”, у яких вона не проявляє себе яскраво. По-третє, консультативна допомога шкільного психолога спрямована на вироблення педаго-

гами й батьками стилю ефективного спілкування з обдарованою дитиною, адекватної оцінки її вчинків, розуміння її поведінкових проявів.

3. Методична допомога педагогам у підготовці й реалізації індивідуальної програми навчання обдарованої дитини. За допомогою діагностики і спостереження за дитиною психолог може виявити найбільш сильні сторони пізнавальної діяльності школяра, його інтереси й тим самим допомогти педагогові зорієнтуватися у виборі матеріалу й відборі його змісту.

У роботі із самим обдарованим школярем М.Бітянова пропонує виділити такі завдання: консультативна, тренінгова робота з дитиною спрямована на розвиток самосвідомості, широкого й глибокого розуміння свого обдарування й можливостей; формування соціально-психологічних навичок і вміння встановлювати і підтримувати стосунки з оточуючими, розуміти їхні почуття і власні переживання у спілкуванні, конструктивному вирішенні конфліктів.

На жаль, на думку М.Бітянової, другий варіант розвитку обдарованої дитини в масовій школі більш розповсюджений. Тому важливо розглядати різні варіанти формування проблемної ситуації, оскільки від чіткості розуміння джерела, коренів проблеми залежить успішність її вирішення, ефективність діяльності шкільного психолога. Професійні дії шкільного психолога, насамперед, будуть спрямовані на консультативну, просвітницьку роботу із прийняття дорослими обдарованості дитини, особливостей її поведінки, світорозуміння, інтересів і схильностей; на консультативну, методичну роботу з дорослими, спрямовану на організацію соціального середовища. Що стосується спеціальної психологічної роботи із самою дитиною, то вона будуватиметься на використанні психотерапевтичних, психокорекційних технологій, спрямованих на вирішення внутрішніх психологічних конфліктів, зняття тривожності, страхів, агресивних психологічних захистів. Інший напрям роботи – соціально-психологічне навчання дитини, в основі якого – розширення наявного в її розпорядженні репертуару поведінкових реакцій, корекція сформованих форм поведінки, усвідомлення дитиною своєї позиції в спілкуванні.

Перейдемо до розгляду напрямів роботи психолога в школі, що спеціалізується на навчанні й психологічному розвитку обдарованих дітей. Найбільш важливим у роботі зі школярами, педагогічним колективом і шкільною адміністрацією є розроблений комплексний підхід, основний зміст якого полягає в організації допомоги школярам у соціально-психологічній адаптації, у створенні спеціальних умов для всебічного, цілісного психологічного розвитку

обдарованих дітей, наданні школярам методичної, психопрофілактичної, технологічної допомоги в розвитку різних психологічних особливостей і властивостей, удосконаленні своїх здібностей. Крім того, психолог надає педагогічному колективу школи методичну допомогу в побудові психологічно адекватних програм навчання, виховання й розвитку обдарованих дітей на різних етапах навчання, формує в освітній установі певний соціально-психологічний клімат, побудований на взаємоповазі, співробітництві педагогічного й учнівського колективу, ціннісному відношенні обдарованості одних і співробітництві інших, творчому, новаторському підході до навчально-виховного процесу.

Психологічний супровід обдарованих дітей повинен враховувати існування низки психологічних проблем, з якими зіштовхуються діти цієї категорії. Наприклад, Лета Холлінгуорт сформулювала такі проблеми обдарованих дітей:

1. Ворожість до школи. Це пов'язано, як правило, з тим, що навчальна програма нудна і нецікава для обдарованої дитини.

2. Ігрові інтереси. Виявлено, що обдарованим дітям подобаються складні ігри і нецікаві ігри ті, котрими захоплюються їхні однолітки із середніми здібностями. Унаслідок цього обдарована дитина опиняється в ізоляції.

3. Конформність. Обдаровані діти, відкидаючи стандартні вимоги, не схильні, таким чином, до конформізму, особливо, якщо ці стандарти йдуть урозріз з їх інтересами або здаються безглуздими.

4. Занурення у філософські проблеми. Обдаровані діти задумуються над філософськими проблемами більше, ніж звичайні діти.

5. Невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком. Обдаровані діти часто бажають спілкуватися і гратися з дітьми старшого віку. Через це їм часом важко стати лідерами, тому що вони поступаються останнім у фізичному розвитку.

У свою чергу, список цих проблем був доповнений Уїтмором:

1. Прагнення до досконалості (перфекціонізм). Для обдарованих дітей характерна внутрішня потреба досконалості, що виявляється досить рано.

2. Відчуття незадоволення. Вони критично ставляться до власних досягнень, часто незадоволені, звідси – відчуття власної неадекватності і низька самооцінка.

3. Нереалістичні цілі. Обдаровані діти часто ставлять перед собою завищені цілі і, не маючи можливості досягти їх, починають переживати. З іншого боку, прагнення до досконалості приводить до високих досягнень.

4. Надчутливість. Обдарована дитина більш уразлива, вона часто сприймає слова або невербальні сигнали як прояв неприйняття себе оточуючими. У результаті така дитина вважається гіперактивною і такою, що відволікається, оскільки постійно реагує на різного роду подразники і стимули.

5. Потреба в увазі дорослих. Через природну допитливість і прагнення до пізнання обдаровані діти часто монополізують увагу дорослих, котрі знаходяться поруч.

6. Нетерпимість. Обдаровані діти нерідко з недостатньою терпимістю ставляться до дітей, що стоять нижче них в інтелектуальному розвитку. Вони можуть відштовхувати оточуючих своїми зауваженнями [15].

Відповідно до цього і має здійснюватися робота психолога, а саме: проведення корекційно-розвивальних занять для розвитку пізнавальних процесів, формування навичок подолання стресових ситуацій, подолання труднощів у процесі спілкування з однолітками й дорослими. Підсумковим заходом із циклу корекційних занять може бути проведення "Інтелект-Кафе" з учителями школи і батьками.

Безпосередньо на розвиток особистості й обдарованості дитини впливає родина. У ході діагностики обдарованості доцільно провести роботу з батьками у формі батьківських зборів "Обдарована дитина: ілюзії або реальність", "Батьки та їхні обдаровані діти", індивідуальних консультацій, суб'єктивного оцінювання дитини (анкети для батьків). На батьківських зборах доречно відзначити найбільш яскраві особливості обдарованих дітей: труднощі у знаходженні близьких за духом друзів; проблеми участі однолітків в іграх, що їм не цікаві; проблеми конформності, тобто намагання підлаштуватися під інших, здаватися таким, як усі; труднощі в школі, де відсутня стимуляція інтелектуального розвитку; ранній інтерес до проблем світобудови і долі.

Обдаровані діти потребують особливого підходу й навчання. У зв'язку з цим у школі рекомендується провести семінар-практикум для педагогів "Робота з обдарованими дітьми. Проблеми й способи її вирішення", на якому розглянути питання створення умов для виявлення й розвитку обдарованих дітей. Провести діагностичні дослідження серед педагогічних працівників із визначення схильності вчителя до роботи з обдарованими дітьми.

Отже, робота психолога з обдарованими дітьми в системі психологічної служби школи є однією з найбільш пріоритетних проблем і на її вирішення мають бути спрямовані скоординовані зусилля психолога, педагогів і батьків; з огляду на специфіку особистості обдарованої дитини й аналізу плану психолого-

педагогічного супроводу, у цілому можна виділити такі напрями роботи психолога з обдарованими учнями, вчителями й батьками:

- проведення психологічної діагностики;
- психологічна допомога обдарованим школярам у соціально-психологічній адаптації;
- надання школярам методичної, технологічної допомоги в розвитку різних психологічних особливостей і властивостей;
- консультативна і просвітницька робота з дорослими;
- психопрофілактична робота.

Список використаних джерел

1. Баришполь С.В. Посібник практичного психолога: психодіагностика, тестування, розробки уроків психічного розвитку / Баришполь С.В. – Х.: Основа, 2009. – 267[5] с.: іл. – (Серія “Психологічна служба школи”).
2. Бітянова М. Психолог у школі: зміст діяльності й технології / Марина Бітянова. – К.: Главник, 2007. – 160 с. – (Серія “Психологічний інструментарій”).
3. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2-х т. / Блонский П.П. – М.: Педагогика, 1979. – Т.1. – 1979. – 304 с.
4. Богоявленская Д.Б. Одаренность: предмет и метод / Д.Б. Богоявленская // Магистр. – 1994. – №6.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собрание сочинений: в 6 т. / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. – Т.2.: Проблемы общей психологии. – М., 1982. – С.5-361.
6. Выготский Л.С. Проблема возраста // Собрание сочинений: в 6 т. / Л.С. Выготский; под ред. Д.Б. Эльконина. – Т.4: Детская психология. – М., 1984. – С.224-268.
7. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина / Ю.З. Гільбух – К., 1993.
8. Дружинин В.Н. Природа одаренности / Психология одаренности: от теории к практике / под ред. Д.В. Ушакова. – М.: ПЭР СЭ, 2000. – 80 с.
9. Коробко С.Л. Работа психолога с младшими школьниками: метод. посіб. / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
10. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк. – К.: Знання, 1963. – С.52-60.
11. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия: избр. труды / Лейтес Н.С. – Москва; Воронеж, 1997. – 280 с.

12. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. – К.: КММ, 2006. – 240 с.
13. Матюшкин А.В. Загадки одаренности / А.В. Матюшкин. – М.: Школа-Пресс, 1993.
14. Моляко В.А. Психологические проблемы творческой одаренности / В.А. Моляко. – К.: Знание, 1995.
15. Принципы, по которым можно создать программу для развития одаренности // Обдарована дитина. – 2004. – №5. – С.7-10.
16. Савенков А.И. Одаренные дети в детском саду и школе: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А.И. Савенков – М.: Академия, 2000. – 232 с.
17. Туріщева Л.В. 101 схема й таблиця. На допомогу шкільному психологу / Л.В. Туріщева – Х.: Основа, 2008. – 94,[2]с. – (Серія “Золота педагогічна скарбниця”).

The modern theoretical bases of the problem of talent and peculiarities of psychological accompaniment of the talented child in the conditions off school psychological service activity are considered in the article.

Key words: talent, talented child, episode talent, situational talent, constant talent.

Отримано: 2.02.2010

УДК 376 – 056. 34 – 053. 4

В.І. Співак

Причини виникнення та корекція гіперактивної поведінки і дефіциту уваги в дошкільному віці

У статті висвітлюються причини виникнення та корекція гіперактивної поведінки і дефіциту уваги у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: гіперактивність, дитина, дефіцит, увага, поведінка.

В статті освещаются причины возникновения и коррекция гиперактивного поведения и дефицита внимания у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: гиперактивность, ребенок, дефицит, внимание, поведение.